

JOHANNIS BAPTISTAE PASSERI.

PISAVREN. NOB. EVGVBINI

DE PVERI ETRVSCI

AHENEO SIMVLACRO

A CLEMENTE XIII

P. O. M

IN MVSEVM VATICANVM INLATO

DISSERTATIO

ROMAE CIO·IO·CC·LXXI

EX TYPOGRAPHIO PALLADIS

PRAESIDUM ADPROBATIONE

CLEMENTI XIII

P. O. M.

BONO CHRISTIANAE REIPUBLICAE NATO
VETERVM MONVMENTORVM

VINDICI

INVECTO SIGNO AHENEO

PVERI ETRVSCI

IN VATICANVM MVSEVM

BREVI ANNORVM SPATIO

EXIMIA LARGITATE SVA

MVLTPLICITER AVCTVM

ACCVRATISSIMAM DISSERTATIONEM

A CLARISS. VIRO IOH. BAPTISTA PASSERIO

DE EO ELVCVRATAM

FRANCISCVS CARRARA V. S. R.

INNOCENTIANAE CVRIAE IVDEX ALTER

PRINCIPI LITERATISSIMO

L. M. D. D

ARGUMENTUM

DISSERTATIONIS

- I. *Monumenta Etrusca ante annos quinquaginta rarissima habebantur, nunc frequentissima, ac in maximo praetio. Excitantur eruditi ad ea illustranda.*
- II. *Describitur simulacrum in Etruria, nuper repertum, et indicatur ejus raritas, atque artificium. Recensetur inter donaria, quae, restituta pueris è gravi morbo salute, in templis dedicabantur, ex quo genere vix duo epigraphica ad haec usque tempora cognita sunt.*
- III. *Usus horum donariorum coeteris nationibus incognitus Etruscis familiarissimus fuit, nempe afferendi aeream imaginem seu fictilem ejus, qui beneficium aliquod a diis recepisse profitebatur.*
- IV. *Immo usus iste ab Etruscis derivatus ad Romanos, et ab illis apud majores nostros sanctiore instituto frequentissimus fuit.*

V. Simu-

- V. *Simulacra quaedam hujus generis magis nota referuntur.*
- VI. *Inscriptiones in illis exaratae ad illustrationem nostri hujus explicantur.*
- VII. *Simulacrum idem per partes examinatur.*
- VIII. *Refellitur opinio, quod haec imago pertineat ad Tagetem deum indigenam Etruscorum.*
- IX. *Perpenditur causa cur imago hujus pueri calvo vertice facta sit, et rationes adducuntur quod illa Iconica sit, et expressa ad similitudinem, et praecisam molem ejusdem pueri a ferali morbo liberati.*
- X. *Agitur de superstitione veterum circa capillos.*
- XI. *Tentatur expositio mutilae inscriptionis incisae in hac imagine.*
- XII. *Inquiritur aetas hujus simulacri.*

DISSERTATIO

I.

M Irari non desino, CARRARI
 PRAESUL AMPLISSIME, prae-
 sentem fortunae litterariae
 munificentiam, quam ab annis fere
 quinquaginta experimur erumpen-
 tibus undique e terrae latebris tot
 veterum saeculorum speciosissimis
 monumentis, praecipue vero Etru-
 scis, quae retroacta tempora, neque
 suspicata sunt extitisse. Enim vero
 ante

ante an. MDCCXXIII. paucissima hujus nationis cimelia circumferebantur, quae Ciattus, Fabrettus, Santes Bartolus, alique pauci vulgaverant, et quae stuporem magis, quam cognitionem illius antiquitatis ingererent; ut cum exinde Philippus Bonarrotus senator amplissimus operi Dempsteriano de Etruria Regali collectionem universam monumentorum Etruscorum, quae ad ea usque tempora innotuerant, addere constituisset, missis undequaque inspectoribus diligentissimis, qui reliquias hasce in tabulas referrent, nec centuriam quidem potuerit absolvere. Tantum vero ex eo tempore nummorum, simulacrorum, paterarum, urnarum, et picturarum repertum est, ut supellectile

hac

hac in classes digesta non jam centurias, sed agmina refertissima instruxerint. Quod vero prae caeteris mirandum est, Etruscos nostros Homeri cultores addictissimos extitisse, ut ex illorum picturis, atque sculpturis universa eximii poetae volumina, non illustrari tantum, sed reintegrari posse videantur, quod praecipue de interempta illius THEBAIDE a plagiario Statio usurpata faepe monuimus. Tantis ergo opibus succrescentibus accessit copia literatissimorum hominum, qui ea illustrarent, Gorius, praeful Guarnacius, Oliverius, Amadutius, atque universa cohors Cortonensis academiae, et nuper Londinensis nostrae societatis decus amplissimum eques Hamiltion Magnae Britanniae

B

apud

apud utriusque Siciliae Regem prolegatus , qui vere regali veterum picturarum Etruscarum collectione antiquam illam nationem non modo ad vitam , sed ad universi Orbis commercium , et familiaritatem revocavit . In tanta vero subsidiorum frequentia ad antiquitatis scientiam amplificandam , fortuna , ut ita dicam , prosperante , agnosco factum litterarum apud nos declinantium , juventute a studiis omnibus recedente , et dum bonae artes ad claustra confugiunt , quod foris est occupat otium , et ventosa , tumidaque ignorantia . Praeoccupat ergo ventura tempora fortuna festinans , ne ea , quae adhuc latent , cum aliquando erumpant , inter studia cincinnatorum intereant , aut aliena
lingua

lingua eloquentia negligentiam nostram incusent.

I I

Inter vero praesentis fati beneficia libenter accenseo quod in tui potestatem advenerit, praesul ornatissime, singulare cimelium, in cujus expositione versamur, quodve sub protectione SANCTISSIMI, DOCTISSIMIQUE PONTIFICIS aeternitati consecraveris. Est enim simulacrum aereum Etrusci operis, ponderis librarum XXXVI. exhibens patricium adolescentulum nudum e terra surgentem, ex iis imaginibus, quae pro salute reparata deorum, ut putabant, munere in templis dedicabantur; nec enim ex aliis ejusdem notae, quae hucusque prodierunt, aut pulchrius, aut majus aspeximus;

mus ; longe enim superat signum Cortonenſis academiae noſtrac librarum $\overline{\text{xvi}}$. , de quo ſermonem fecimus tomo primo inter ſpecimina ſocietatis Columbariae Florentinae . De hujus origine minime ambigitur , nam anno ſuperiore ex ruderibus Tarquinienſibus prope Cornetum deſoſſum eſt , atque Etruſca inſcriptione , licet miſere labefactata in ſiniſtro brachio inſignitum , quae gemina argumenta opus Etruſcum eſſe confirmant . Id inſtitutum incidendae inſcriptionis in ſtatuſ etiam cum diſpendio venuſtatis ſolemne fuit ei nationi , ne ſi deferri contigiſſet , memoria originis deperiret . At contra Romani ex quadam fiducia aeternitatis imperii dedicationem in baſi ſimulacrorum conſtanter exararunt

rarunt

rarunt politiore quidem consilio, nisi Barbaros dissimulassent. Signum id nostrum nobilem puerum referre reputamus argumento molis suae, excellentiae artificii, et praesertim bullae, quae nonnisi patriciis ipso natali die gestanda dabatur usque dum virilem togam assumerent, nec revocanda, nisi quando triumpharent. Votivam vero hanc imaginem esse colligo ex dedicatione brachio laevo incisa, ut in loco sacro perspicua ad quem pertineret innotesceret.

III

Frequentissimus horunce donariorum usus fuit apud Etruscos, ut qui beneficium aliquod a diis accepisse crederet, imagine sui in templo oblata deo illi vivere, immo, et convivere videretur. Multas hujusmodi,

jusmodi , sed minimae molis , atque anepigraphicas circumferri vidimus , quas Gorius noster nomenclator deorum pro diis nobis obtruserat , aliquando sub specie virorum decumbentium , et morbo , aut hydrope tumidorum , ut est apud me signum hocce .

Saepe etiam sub specie surgentium ex lectulo valetudinario , quemadmodum signum Perusinum apud Dempsterum tab.xlv., aliudque Cor-
tonense

tonense apud cl. Coratium , aliquando vero specie recta stantium , ut aliud apud eundem , de quo in praefata dissertatione inter Columbarias tom. 1. num. 1. Aliquando haec signa occurrunt cucullata , quo munimine utebantur convalescentes , ut apud Gorium Mus. Etrusc. tom. 1. Nec vero cum legimus apud Florum Romanos Vulturni bellum intulisse propter duodecim millia statuarum , ea putemus in foro , aut atriis iconica extitisse , sed minuta haec signa fuisse , quae diis oblata eorum templa exornarent , et lucos , praesertim Vulturnae , ubi duodecim civitatum principes ad commune consilium ineundum conveniebant .

Id genus obsequii erga deos Etruscis vulgare fuit . Hebraei , quibus imaginum usus lege interdictus erat, nam unico sacrificiorum officio devotionem animi testabantur, nil tale factitabant . Immo neque Aegyptii, quorum devotio in multiplicandis deorum imaginibus , in quibus dii ipsi habitarent , erat reposita . Graeci quoque ab hoc instituto abstinuerunt ob gentis arrogantiam , cum sese deorum sobolem esse jactarent ; nec puto simulacra illa virorum illustrium, quae frequentissima in totius Graeciae delubris observavit Pausanias votiva fuisse , sed tantummodo honoraria , et historica , ut diis ipsis compararentur . Ast humaniores Romani lucos suos simulacris fictilibus

ſtilibus oppleverunt , monumentis
 nempe eorum , qui beneficium ali-
 quod accepiſſent , immo etiam mor-
 borum ſymbolis , e quorum erum-
 nis evaſiſſent . Id ſuperiore ſaeculo
 dilabente cognovimus ex Dianae
 Aricinae , & Junonis Reginae lucis
 deſoſſis , quorum plures opes ex
 poenu Fabretiano in mei poteſta-
 tem devenerunt . Id etiam nos Pi-
 ſaurenſes ſuperioribus annis agnovi-
 mus ex alio luco patriorum numi-
 num ad ſecundum ab urbe lapidem
 ad beatæ Venerandæ templum ever-
 ſa funditus terra , donec ſolum car-
 bonibus affatim ſparſum repertum
 eſt , pietatis chriſtianae testi-
 monium , quæ lucum totum incende-
 rat; opes vero, quibus redundaverat,
 in muſeum Piſaurenſe induximus

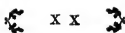
ſictilia anathemata , ſigna aerea , nummoſque Etruſcos . Erat lucus prope rivum Genicae , cujus aqua tunc ſacra erat ; nec enim alia adhibebatur ad expiationes , et ſacrificia . Etruſcis igitur morem hunc referimus , quod imagines noſtrae pro accepto beneficio diis ſuſpenderentur in delubris , quem ab omni ſuperſtitione expurgatum ſanctius imitamur .

V.

Paucula nunc ex hiſce ſimulacris puerorum literatis , quae haecenus aſpexi dinumerabo ad conjecturam hanc meam confirmandam ; puto enim non modicum luminis ad argumentum noſtrum illuſtrandum me fore allaturum . Minora quae ſunt ex his communi quadam imagine

gine

gine puerili venalia proſtaſſe puto
 nulla inſcriptione obſignata , quae
 cum dedicarentur , rudi manu ali-
 quando addi ſolebat , ſed raro .
 Hanc vero unicam CARRARI SVA-
 VISSIME ſingulari exemplo *Iconicam*
 fuiſſe puto ex mole pari , et linea-
 mentis non arbitrio artificis , ſed
 ad veri fidem expreſſis ; nec enim
 parentes ſplendidi in hoc opere ve-
 ram pueri imaginem neglexiſſent .
 Inſcriptio vero nil praeter nomen
 pueri , et parentum continere de-
 buerat , qui donarium dedicabant .
 Signum Peruſinum toties memo-
 ratum puerum humi ſedentem , ſed
 feſtiuum notat , nudum , & bulla
 inſignitum dextera manu ſtringen-
 tem aviculam , altera globulum ,
 nempe crepundia puerilia ad luſum

revocata post reparatam valetudinem cum sequenti Etrusca inscriptione, quam etiam literis Latinis exhibeo

9310.JMNA2.031M39318

FLEREM.ZEC.SANMV.CVER

FLEREM omnino significat *Sacrum*, quod demonstravi in mea tractatiuncula *De Etruscorum funere* pag. 80. post Gorium Mus. Etrusc. tom. III., quo in loco pateram protuli, in qua *Nelus*, et *Pelias* novercam jugularunt in templo Junonis, in cujus ara scriptum est 30318 hoc est *sacrum*, quod etiam aliis exemplis confirmavi.

ZEC est a *zāu*, *vivo*, *incolumis sum*; fortasse interpunctione transposita legendum Zeesan.

MVCVER nempe mei pueri. Si

vero

vero vocem disjunctam velis SAN
erit a zꝑꝑ incolumis .

CVER vero , puer est a κῶρꝑꝑ , unde
puer in Latium migravit .

V I

Nec tantum figuras puerorum
jacentium dedicabant in templis,
sed etiam stantium , veluti eorum
qui jam perfecte convaluissent , ut
in tab. xcviij. tomi i. Mus. Etrusc.,
et in alio Cortonensi saepe citato
inter Columbarias , cujus integram
inscriptionem ; abs re non erit re-
ferre una cum altera exharata in
candelabro , seu tripode simul dedi-
cato , et simul reperto . In latere

MAOJ8VO·JANTANAS·MANE7

MEJANANT·MENIOV·T·A·J·C·J·LANEN·N·ANA

In

In tripode

ⲙⲁⲛⲁ ⲙⲁⲟⲓⲧⲱ ⲛⲧⲟ ⲛⲁⲉⲁⲁ

ⲉⲓⲛⲧⲱⲧ

VELIAM· FANACNAL· THVPHELTHM·

ALPAN. THENACHE. CLEN. CECHA. TVTINEM. TLENACHEIM.

A. VELS. CVS. THVPLTHAM. ALPAN.

TVRCE.

Igitur in inscriptione signi puerilis quatuor matronas descriptas lego, quae in eo dedicando tesseram suam contulerunt VELIAM uxorem PHANACLI.

THVPHELTHM nempe uxorem ALPANI. Nomen huius matronae ex depravata pronuntiatione corruptum esse puto ex *Turpilia*, ut in inscriptione Tuderte literis semi-etruscis

TVPLEIA PVPLEGE

hoc est *Turpilia Publicii*.

THENA-

THENACLIAE CLEN nempe metronimicum ipsius Turpiliae, quae hic more Etrusco THENACLIAE matris filia dicitur, nam CLEN et CLAN *natum*, seu *natum* significat, ut absolute demonstravimus in opusculo de regulis Buccellianis dicto tomo II I. Mus. Etrusc.

CECHA TVTINEM TLENACHEIM intellige *Mulier* nomine *Ceca Tutini* uxor, altera Thenacliae nata, nam hoc loco TL. pro TH. ex oscitantia scriptoris irrepsit. Caeterum CECVS nomen Etruscum est testimonio regulae Buccellianae loco citato tab. xxx num. xi.

Adeamus tripodis inscriptionem, in qua duo nomina conjuncta sunt, eorum, qui id donarium dedicaverunt, nempe *Aulus Velius*, fortasse
pater

pater cum Turpilia ut puto uxore
Alpanii, de qua supra dictum est ejus
 filia TVRCE; quod ego *Marti Thurio* in-
 terpretatus sum in meis ad tabulas
 Dempsterianas paralipomenis.

Cvs particula conjunctionis est
 pro CVM; descendit enim a QVIS, ut
 putat Vossius in CVM.

VII

His igitur ad intellectum hujus
 nostri simulacri praemissis, illud per
 partes contemplemur. Exsolutus
 puer a morbo, utraque manu inni-
 xus alacer in coelum respiciens spe-
 cie loquentis, et subridentis exur-
 git. Bullam ostentat, insigne decus
 puerorum Etruscorum ad reveren-
 tiam illis conciliandam adinven-
 tum, quasi pudicitiae custodem,
 et quam Papias vocat *ornamentum rega-*
lium

lium puerorum , nam ab Etruscis , qui reges annuos habebant, patriciorum filii regales dici poterant . Ab Etruscis transiit ad Romanos Prisco Tarquinio regnante eo consilio , ut monet Plutarchus *Quaest. Rom.* in fine, ut eam numquam deponerent : *ut si casu nudi occurrerent, fraenum iniicerens impudentiae* . Pari modo purpura ornabantur, quam Propertius vocat *Custodem* ; utraque enim obiicebatur iis , qui dirum aliquod in illos molirentur , praesertim ad veneficia , ut puer ille Horatianus adversus veneficam *Epod.* Ode v.

Per hoc inane purpure decus praecor

Per improbaturum haec Jovem.

Quo veto apparatu , et caeremoniis apud Etruscos bulla attribui , et deponi soleret affatim exposuimus in

D

notis

notis ad picturas Etruscas toto fere lib. I. et secundo . Formam bullae penitus rotundam fuisse apud eam nationem ostendunt marmora omnia, et signa, et picturae, quamquam Macrobius Saturnal. lib. I. c. 6. cordis figuram referre asseruerit, discrepantiam tamen conciliat una apud me votiva, ut credo, ex aere deaurata, una inquam ex tribus superstes, quae pendebant ex fascino Tuderti reperto; bulla quidem rotunda est, sed margine inferius in acutum producto. Nudos quoque, et nudas foeminas etiam in balneo amuleta quaedam prophylactica retinuisse veluti scarabeos, aliasque gemmas sculptas observavi inter picturas Etruscas tom. I.

VIII

Audio tamen fuisse aliquos, qui simulacrum id coram contemplati iudicium de eo suum audacter pronuntiaverint, nihil exprimere nisi imaginem dei Tagetis, qui in agro Tarquiniensi ebulliente sulco in conspectu villici aratoris emerfit sub figura pueri, et Aruspicinae documenta populis concurrentibus explanavit, ut post Ovid. Metam. xv. v. 47. narrat Servius in VIII. Aeneid. Quid ni? (ajebant) signum id in Tarquiniis inventum est; refert puerum e terra surgentem, immo et loquentem, quid mage consentaneum Tarquinius ipsos deum suum apud ipsos e terra deifera natum, et auctorem tam grandis scientiae simulacro hoc apud ipsos vene-

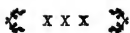
rando decorasse ? ingènioſe quidem,
 cui ſententiae calculum ſuum facile
 addidiſſent univerſi , qui in nume-
 ro deorum , amplificando libenter
 verſantur . Ego vero in judiciis ma-
 gis ambiguus , cum detonſum pue-
 rum conſpexiſſem longe aliud quae-
 rendum eſſe judicavi . Sculptores
 enim praecipue in diis efforman-
 dis vitium hoc ſemper vitarunt de-
 tracto ſibi potiffimo venuſtatis ſub-
 ſidio , quo hominis facies maxime
 decoratur : Calvities enim deſpectui
 erat , et opprobrio reputabatur *Calvis*
Mimis , ut ſaepe eos , qui damnaren-
 tur ad mortem , veluti nota ludibrii ,
 ſeu infamiae raderentur . Cur igi-
 tur deus ralus , cui nihil quod ad
 omnimodam dignitatem conferret
 erat detrahendum ? nec ſpecie re-
 ſurgentiſ

furgentis veluti e ruina formandus erat, qui in ipso exortu stare debuisset, qui arcanam disciplinam revelaret.

IX

Me vero ipsa detonsio in prima opinione confirmat, nempe donarium esse patricii adolescentis, qui a letali morbo restitutus monumentum hoc accepti beneficii in templo aliquo, seu luco more majorum dedicaverit. Cum enim artifex, et molem, et lineamenta pueri ad vivum exprimere jussus sit, ut constanter teneo, capillis decisis effingere debuit, ne capillatum restitueret deo, a quo calvum ex morbi malignitate obtinuerat. Erat etiam apud veteres quaedam religio in capillis, ut eos numinibus dedicarent,

atque

atque eis sacros diligenter enutrient; Itaque, si periculum mortis ex morbo, seu naufragio vehementer instaret illos refecabant, et deo servatori afferebant. Censorin. de die natali: *Quidam enim pro certa bona corporis valetudine crinem deo sacrum pascebant.* Et Euripid. in Bacchis

Sacer est capillus, deo illum nutrio,
et Homer. Iliad. xxiii. de Achille

Nutris comam flumini Sperchio

Pausanias quoque in Arcad.: *Nutris comam Leucyppus flumini Aphaeo.* Omnium vero magis opportune ad rem nostram Diodorus lib. viii. *Vota enim pro pueris morbo affectis ita concipi solita, ut si sanitatem recuperarent illorum defectus capillus dedicaretur.* Notat quoque egregius praesbyter Johannes Andreas Jovannellius Tunders, et academiae nostrae Pifaurensis

rensis focius, qui antiquitatum Tuder-
tium ephemerides in septem
tomos digesserat, et moriens acca-
demiae nostrae custodiendos lega-
verat, notat inquam inter antiqui
templi rudera pyxides fictiles pro-
be clausas invenisse, in quibus capil-
lorum vestigia adhuc conspicua ser-
vabantur ad hanc superstitionem fa-
cile spectantia, seu ad alteram huic
affinem, per quam segmenta capil-
lorum, cum togam assumerent ado-
lescentes, diis suis offerebant, de
quo videnda quae diximus in notis
ad picturas Etruscas tom. I. et II.
Hic vero obiter notandum signa
haec aerea, immo, et simulacra non
in templorum vestigiis inveniri so-
lere, sed sparsim per arva dum ter-
ra evertitur, cum e contra inter
tem-

templorum ruinas , signorum marmoreorum fragmenta inveniuntur. Id ego tribuo direptionibus barbarorum , qui quarto saeculo loca diis sacra expilarunt , et quidquid flaturae aptum erat abstulerunt , quod vero commodo transferri non poterat sub spe redditus abscondebant , frustrato plerumque voto , ut nobis aliquando recuperanda fervarentur.

X

Quod pertinet ad tonsuram , quae in hoc simulacro singularis est , notandum censeo adeo superstitiosos fuisse antiquos , ut neminem putarent ex hac vita migrare potuisse sine quorundam capillorum sectione , quae supernis potestatibus erat reservata , ut colligitur ex eodem
Euri-

Euripide loco citato vers. 74. , ubi mors ita loquitur :

*Haec enim mulier descendet in Plutonis domum :
Accedo autem ad eam , ut gladio sacra auspicer :
Ille enim est sacer diis inferis ,
Cujus hic gladius lustravit capillum capitis ,*

ad quam opinionem allusit Virgilius Aeneid. iv. mortem Didonis exprimens.

*Tum Juno omnipotens longum miserata dolorem,
Difficilemque obitus Irim demisit Olympo
Quae luctantem animam, nexosque resolveret artus
Nam quia nec fato , merita nec morte peribat ,
Sed misera ante diem , subitoque accensa furore :
Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem ,
Abstulerat , Stygioque caput damnaverat Orco ,
Ergo Iris croceis per Coelum roseida pennis ,
Devolat , et super caput astitit . Hunc ego Diti
Sacrum jussa fero , teque isto corpore salvo .*

Colluctantibus igitur cum morte , ne diu torquerentur mos inolevit

refecandae comae , ut tradit ejusdem Euripidis antiquus scholiaſtes loco citato *quoniam mos obſinet mortem moriſuri comam reſecare* .

XI

Tentandum nunc inſcriptionis fragmentum , ſi quid inde eruere valeamus, conatu eo magis difficili, quo in lingua pene ignota interruptum , majore ſui parte deſideratur; nam quadruplicis lineae veſtigium indicat totum brachium , quod periit , inſcriptum fuiſſe . Idem Etruſcis , et Latinis elementis exponam

.....VAS. VELVMA	AMVJX.2AV
.....IS. CELVANSL	J2NAAJX.2I
.....IS. CVER	03X.2C
.....CLAN	NAJ

VELVMA

VELVMA nomen gentile est, sed
desinentiae femininae, quam qui-
dem gentem Latine Velumiam di-
ceremus, notam ex aliis titulis se-
pulchralibus, praesertim Clusii in ur-
na ad usum aquae benedictae in ec-
clesia sacri Corporis Christi, ex
schedis Gabrielis de Gabrielibus

JANITIV. MVJ37.111J9137.137

VEI. seu VEL. PETRVNI. VELVM. VITINAL
hoc est matre VITINIA. Origo nomi-
nis est a VELA, seu VELIA, quae Etru-
scis civitatem designabat, unde
Velsinium, hoc est civitas senum, seu
senatus; ibi enim conventus erat
procerum totius Etruriae. Cum
vero populus Etruscus duodecim
colonias trans Apenninum trans-
misisset, Vulsinieneses, nunc *Bolsenesi*
Velsinam aliam cum proprio nomi-

ne , et suprema potestate fundarunt , inde *Felsina* nunc *Bononia* , ut tradit Livius . Ex eadem origine *Velitrae* , et *Volaterrae* Etruscis VELATRI dictae sunt .

CLAN. VOX ista omnino significat *natum* seu filium . Collige ex inscriptione in duabus hisce tegulis Buccellianis , quae pertinent ad duos fratres ejus temporis, cum lingua, et scriptura Etrusca declinabat in Latinam .

AR·SPEDO·
THOCEPNA
CLAN

VEL·SPEDO
THOCERONIA
NATVS

SELVANS. Iterum recurrit haec dictio in urnula apud Gorium Mus. Etrusc. tom. I. tab. LXVII. SAELVI KAPPNASTV, et in alio sigillo epigraphico apud Dempsterum tab. XXIV.

TAVI

TAVI SELVAN, unde colligitur nomen esse familiare, nempe, ut Latini dixissent, *Salvii Kapenatis, Octavii Salvii*. Hinc colligimus quod etiam supra notaveram, haec donaria aliquando ex concursu affinium, et amicorum constitui consuevisse.

CVER; puerum notat, ut demostravi supra ubi sigillum Cortonense literatum exposui.

XII

Supereft inquirenda aetas hujus monumenti, arduo quidem conatu, ac incerta intra viginti fere saeculorum obscuritatem, nam communiori judicio principium nationis Etruscae deducimus a *Cethim* Noachi pronepote, qui proprium nomen Italiae indidit; hic enim circa annum Mundi MM. floruisse creditur,
pri-

primamque sedem in Etruria constituisse . Haec vero constanti libertate usque ad bellum sociale usa est, vexata saepius , exinde vero penitus submissa . Interim praeter caeteras artes omnes sculpturam adeo coluit , ut in Graeciam quoque eam propagaverit , non sine tamen Graecorum invidia , qui rerum omnium initia sibi tribuerunt .

Judicium vero de aetate alicujus sculpturae nonnisi ex multitudine exemplarium desumi potest , quae veluti in classes redacta sint pro incremento , aut declinatione artificii . Ast quae sunt haec in Etruria nostra , quam ab annis non amplius quinquagenis noscere incoepimus ? si primaeva haberemus vix informia saxa conspiciere datum esset,
hor-

horridulis lineolis exharata potius quam sculpta ; ast pauca , quae adhuc detecta sunt feliciorum saeculorum ingenium redolent , quo luxus , et copia , ruralem , et bellicam gentem ad haec studia inclinavit ; quamobrem duo tantum subsidia ad conjectandum nobis supersunt , nempe stylus artificii , et modus scripturae .

Quod primum est , mihi constituo opus id , de quo quaerimus , esse Etruscum , non quidem quia Etruscae inscriptum sit ; poterat enim in dedicatione Etruscae scribi etiam peregrinum , quod etiam in meis epistolis Roncaliensibus notandum censueram ; Etruscum vero asserere non dubito , nam caeterae nationes , ut
supra

supra diximus , dedicare in templis consueverunt . Praeterea hic agitur de imagine *Iconica* ad vivum expressa; quicumque enim a picturae studio non est alienus optime distinguit ea lineamenta , quae a vero desumpta sunt suggerente natura , ab aliis, quae ars , et ingenium artificis subministrat , cruta a fontibus pulchri universalis, unde reiiciuntur individua illa lineamenta partium minutissimarum , quae vultum a vultu discernunt . Praeterea nunquam credam magnatem virum , qui simulacrum id fieri mandarat , officinam extraneam elegisse , quam domi haberet .

Quae fuerit antiquior Etruriae sculptura ab aheneis deorum simulacris, quae adhuc supersunt, unice judica-

dicamus . Rigidus ille totius corporis status vix explicatis manibus , et pedibus sese offert nobis in signis deorum Larium , quae frequenter ostenduntur in museis , et qui ut plurimum armati adparent , et insigniter galeati , clata manu dextera , quasi stupide jaculantes . Hujusmodi sunt , et majoris molis imagines Tuderti nuper effossae , quorum geminas apud me habeo , quas edidit Gorius in musei Etrusci to. I. Armari vero coepisse Lares , praesertim Tuderti puto post Hannibalis irruptionem , cujus fines ca pestis invaserat . Eam vero Italiae partem , et Romam ipsam praesidio Larium vindicatam reputabant .
 Propert. Eleg.

Hannibalemque Lares Romana sede fugantes .

F

Exinde

Exinde vero armari coepisse judico, cum caeteroquin domestici putarentur. Secura igitur, et quiescens Italia stylum expolivit, sculpturae artificium ad maximam elegantiam evexit, et artes, quas Graecis tradiderat, revocavit, auctasque incrementis peregrinis patriae industria ad apicem pulchritudinis excitavit, ut quae apud Graecos actiones expresserat, apud Etruscos etiam animi motus revelaverit, immo extorserit etiam loquelam, ut demonstravimus ex eorum picturis. Cum itaque antiquissima sculpturae Etruscae exemplaria minime habeamus, & quae supersunt mediae aetatis aridum quiddam stupidumque redoleant, dein etiam specimina admirandae elegantiae, inter quae
 primum

primum commemoro simulacrum hocce Carrarianum , non est cur istud inter antiquissima gentis opera computemus .

Laudantur inter Etruscorum opera urnae marmoreae sepulcrales non modo ob eruditionem, quam praesferunt , verum etiam ob artificium, quod in primis est admirandum. Sed haec portenta ad postremam Etruriae aetatem sunt referenda . In his tota Homeri Ilias , et Odyssea nobis occurrit , et tragica Thebarum civitas universa portenta mestitiae nobis expandit . Tantus doctrinae apparatus in ipsius sculptoribus refugit tempora antiquissima , et ad aetatem longe posteriorem reclamationem . Historia Euthymii , qui spectrum Lybantis e sepulcro ejecit , expref-

fa in urna apud Dempster. tab. xxv. describitur a Pausania in Eliacorum posteriore, et refertur post Olympiad. LXXVI. circa annum Urbis ccc. Altera historia herois Hechetlei, in aliis urnis ibidem tab. LIV. et alibi, pertinet ad bellum Marathonium, ubi Genius iste sumpto aratri vecte Persas profligavit, quae historia ad annum Urbis cclxiv. tribuenda est. Praeterea luxus urnarum, praecipue marmorearum serius inolevit. Plin. libro VII. cap. 54. *Ipsam cremare apud Romanos non fuit veteris instituti. Terra condebantur. At postquam longinquis bellis obrutos erui cognovere, tunc institutum, et tamen multae familiae priscos servare ritus, sicut in Cornelia nemo ante Syllam dictatorem creditur crematus. Profecto ubique in Etruria corpora humata reperiuntur munita tegulis Etruscae scriptis, testimonia primaeve*
simpli;

simplicitatis. Urnarum igitur marmorearum sculptura elegantissima tardiori aetati tribuenda est, cum jam historiae insculptae vulgatae, et communes erant in populo, et jam antiquitate venerabiles.

Nec Etrusca inscriptio asserit nobis majorem antiquitatem eo sub dubio, quod cito ab usu recesserit, Roma pugnante non modo contra libertatem, sed etiam idiomatica populorum. Res quidem Etruscae omnes se submiserunt Romanis, lingua tamen omnium ultima. Circumferebantur Romae etiam sub primis Caesaribus libri Etrusci de eorum disciplina circa deorum cultum, de haruspicina, de significatione garritus avium (o magna negotia!) et de hisce similibus, nam

Cicero , et Seneca immo Arnobius, et Servius Grammaticus illos frequenter annunciant.

Sed libri hujuscemodi esse desierunt , supersunt tamen numismata Etrusce scripta , et de quorum aetate dubitari non potest , quae constantiam hujus linguae , et characteres ostendunt . Habemus nummos Tudertium minime molis hac praerogativa insignitos , qui pertinent ad annum urbis DLXIII. , et infra , ut demonstravi in *Chronico nummario Etruscorum* inter mea in Dempsterum paralipomena . Quinimmo etiam fervente bello sociali circa annum urbis DCLX. cusi supersunt argentei nummi Samnitico idiomate , et characterе inscripti (utrumque enim commune erat Etruscis , (qui in id
bellum

bellum contra Romanos conven-
rant), quos quidem nummos antea
ignotos, et adquisivit possidendos,
et illustravit clarissimum hujus pa-
triae meae decus Hannibal de Ab-
batibus Oliveriis musarum colu-
men, et antiquariae eruditionis am-
plificator.

Nec praetereunda est conjectura
ex pateris sacrificiorum quotquot
adhuc mihi innotuerunt derivata,
cum omnes Etruscae scriptae sint.
An non et Romae florebant illa-
rum artifices Latinae linguae non
ignari? et tamen in tam communi
publico et privato hujus instrumen-
ti usu vix unam semietrusca lingua
exscriptam Praeneste inventam, ve-
luti prodigium mirati sumus. Tam
ingens habebatur Etruscae linguae
reve-

reverentia, veluti non aliam dii excepissent, qua cuperent venerari. Non est igitur quod huic simulacro antiquissimam originem adstruamus, laudantes immo ea tempora expectasse, quibus artifex profecto excellens nasceretur, qui opus produceret dignum aetate PRINCIPIS NOSTRI SANCTISSIMI, et SAPIENTISSIMI.

Haec sunt PRAESVL ORNATISSIME, quae de hoc singulari monumento, quod ab interitu, sive emigratione Italiae tuae servasti, dicenda censui; non eo sane proposito, ut illi ex meo hoc commentariolo aliquid splendoris accederet, sed ut quod oculis conspicerem mente consequerem, et ne infalutatum remitterem. Veneror maiestatem Romanæ

nae

XLIX

nae doctrinae , ut mihi bene cessis-
se putem , si videro caeteros me-
liora protulisse .

F I N I S

A D P R O B A T I O

QUum jubente Rmo P. Thoma Augustino Ricchino S. P. A. magistro dissertationem cl. viri Joh. Baptistae Passeri *de simulacro aeneo pueri Etrusci* ea qua par erat diligentia perlegerim, dignam profecto existimo, quae publici juris fiat, neque id tantum, quod nihil nostrae religionis institutis, nihil bonis moribus contrarium contineat, sed quod ita est erudite conscripta, ut multa de Etruscorum antiquitatibus eliciat, et evocet in lucem. Accedit etiam, quod dum insigne adeo monumentum ex singulari SS. D. N. CLEMENTIS XIII. munificentia in Vaticanum museum inlatum apte ornateque inlustrat, stimulum fortasse addet iis, qui in hoc genere excellere dicuntur, ut doctis commentariis idem prorsus perficiant de tot, tantisque aliis tum sacris, tum profanis vetustis reliquiis, quibus a Deo protectus Pontifex vere Xystorum aemulator bibliothecam Vaticanam curantibus, et solertissime investigantibus amplissimis Romanae curiae praefulibus Johanne Archinto archiepiscopo Philippenſi domui pontificiae praefecto, et Francisco Xaverio de Zelada archiepiscopo Petrenſi sac. congregationis concilii Tridentini interpretis a secretis mirifice usque adhuc locupletavit. Ex aedibus s. Callixti xx. Augusti MDCCCLXXI.

*D. Petrus Alecyſſus Galletti Casinenſis,
 abbas s. Mariae Rotundae de Ravenna.*